

Motion till riksdagen 2022/23:851

av Mikael Larsson m.fl. (C)

En stärkt krisberedskap och ett stärkt civilt försvar

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla svensk räddningstjänst på ett sätt som gör att människors tillgång till trygghet och säkerhet är likvärdig runt om i landet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en specialistutbildning för brandmän och räddningsledare i skogsbrandsbekämpning och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över behörighetskrav och anpassa brandstationer så att kvinnor i större utsträckning vill söka sig till brandmannayrket och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att MSB bör få i uppdrag att sprida goda exempel på hur kommuner lyckats rekrytera deltidsbrandmän för att fylla vakanser och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det ska bli enklare för räddningstjänster att använda drönare och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av klimatanpassning för ett mer motståndskraftigt och robust samhälle och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla en nationell vattenresursstrategi i syfte att stärka beredskapen vid framtida vattenbrist och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över ändamålsenligheten och vid behov revidera ansvars-, närhets- och likhetsprinciperna och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringens yttersta ansvar för vårt lands säkerhet behöver synliggöras och tillkännager detta för regeringen.

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vidta åtgärder som innebär att underregleringen av den fredstida krisberedskapen upphör och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den statliga krisledningen måste bli både tydligare och snabbare och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att MSB:s roll i det civila försvaret bör stärkas och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommuners och regioners roll i ett nytt system för ansvar, ledning och samordning måste bli tydligare och bättre hänga samman i den större helheten och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det ska vara möjligt att tjänstgöra inom svenskt jordbruk och primärproduktion inom ramen för en eventuellt återaktiverad civilplikt och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att säkerställa att Blå Stjärnan kan bemanna svenskt jordbruk i händelse av höjd beredskap och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige under EU-ordförandeskapet ska verka för att införa strategisk beredskap, där EU:s självförsörjning av kritiskt samhällsviktiga varor och tjänster såsom energi och insatsvaror till jordbruket ökar, och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att på EU-nivå ta fram ett mer flexibelt regelverk som kan aktiveras under kris för att exempelvis tillfälligt öka den inhemska produktionen av samhällsviktiga varor och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skapa förutsättningar för näringslivets roll på regional och nationell nivå i en stärkt krisberedskap och stärkt civilt försvar och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inkludera primärproduktionens aktörer och företag vid en översyn av behovet av att införa ett modernt system för krigsviktiga företag och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lyfta fram försörjningstrygghet under kris och krig som ett strategiskt område i en uppdaterad livsmedelsstrategi och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Jordbruksverket ska ges rollen att samordna primärproduktionen inför och under höjd beredskap och ytterst krig samt förbereda ett system för ransonering, prioritering och omställning av produktion och tillgången på transporter tillsammans med näringsliv och primärproduktionens branschorganisationer, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Jordbruksverket tillsammans med näringsliv och branschorganisationer ska identifiera kritiskt viktiga företag och anläggningar med kritisk funktion inom exempelvis veterinärmedicin, slakteri, kvarnar och transporter vars funktion är så knapp/unik nationellt eller regionalt att primärproduktionen i övrigt inte skulle kunna upprätthållas om dess tjänst inte kan levereras och tillkännager detta för regeringen.

23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att de gröna näringarna kan stärka vårt samhälles grundläggande motståndskraft och samtidigt bidra till ett hållbart samhälle och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda om och eventuellt hur en utvecklad förprovning av stallbyggnader kan stärka svensk beredskap och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att anpassa regelverken för slakt och livsmedelshygien så att de är flexibla i syfte att kunna möjliggöra gårdsförsäljning av kött vid behov under höjd beredskap och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sårbarheter kan minska om självförsörjningen av energi och lagerhållning på gårdar ökar och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ökad självförsörjningsgrad av viktiga förnödenheter utgör en viktig komponent i den fortsatta uppbyggnaden av totalförsvaret och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska ha en god försörjningsförmåga på samhällsviktiga varor och tjänster i händelse av kris och krig, där individer, offentliga aktörer och näringslivet har en viktig uppgift utifrån sina respektive roller, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att livsmedelsberedskapen bör bedrivas utifrån ett helhetsperspektiv där självförsörjningsgrad, jordbrukets konkurrenskraft, logistik och lagerhållning av nödvändiga livsmedel och strategiska insatsvaror samt individens egen beredskap utgör viktiga ingångsvärden och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en läkemedelsförsörjning som är decentraliserad och tillgänglig över hela landet där staten, hälso- och sjukvården och näringslivet tar ett gemensamt ansvar och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av tillgänglig och robust digital kommunikation runt om i landet i vardag, olyckor, kriser och ytterst krig och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om frivillighet och frivilliga försvarsorganisationer och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten att minska antalet marina myndigheter och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om Kustbevakningens verksamhet och tillkännager detta för regeringen.

Räddningstjänst

Centerpartiet har under många år uppmärksammat att svensk räddningstjänst behöver utvecklas för att alla som bor i Sverige, i stad och på landsbygden, ska ha samma rätt till trygghet och säkerhet, tillgång till ett likvärdigt skydd. Idag varierar det beroende på var i landet man bor. Vi var först ute sommaren 2018 och krävde att Sverige skulle köpa in flygande brandsläckningsresurser för att stärka beredskapen mot stora skogsbränder. Vi

välkomnar att vårt förslag har blivit verklighet och att resurserna också används, i Sverige men också som förstärkningsresurs vid stora bränder utomlands såsom exempelvis Grekland sommaren 2021. Med ett förändrat och varmare klimat är det troligt att behoven och användningen kommer bli än större framöver. Sverige ska fortsatt bidra till EU:s civilskyddsmekanism med tillgängliga resurser då andra länder drabbas av stora katastrofer. På samma sätt ska Sverige vid behov också kunna få stöd av EU-länderna. Det handlar om solidaritet och att göra varandra bättre när det som bäst behövs.

Under många år har det varit svårt att rekrytera deltidsbrandmän på landsbygden. En delvis förändrad arbetsmarknad där man inte längre bor och arbetar i samma bygd har ofta, tillsammans med en traditionell syn på vem som kan vara brandman, bidragit till svårigheterna att rekrytera deltidsbrandmän runt om i landet. Det finns goda exempel på kommuner som lyckats bredda sin rekrytering med enkla medel och dessa goda exempel behöver spridas för andra att ta efter. Här bör MSB kunna göra mer och ta fram goda exempel på kommuner som lyckats i sin rekrytering på olika sätt, och sprida till andra som kan ta efter.

Förutom att det är viktigt att kommunerna lär av varandras goda exempel i rekryteringen av deltidsbrandmän vill vi att MSB ska få en särskild uppgift att stödja kommunerna i personalrekrytering av deltidsbrandmän. Staten behöver ta ett större ansvar för att se till att kommunerna rättsligt har de verktyg de behöver, att stödet gentemot kommunerna ökar genom fler utbildade brandmän runt om i landet. Utbildningen av räddningstjänstpersonal sker idag främst genom MSB:s utbildningar. Dessa ges på olika nivåer. Det är viktigt för likvärdigheten i landet att utbildningar inom räddningstjänsten ges i en utsträckning som motsvarar kommunernas behov av utbildad personal, både deltid och heltid. Nödvändiga förstärkningar kan fortsatt behöva göras som svarar upp mot kommunernas behov av utbildning. Inte minst kan specialistkompetensen för brandmän och räddningsledare att bekämpa stora skogsbränder behöva utvecklas. Detta då stora delar av Sverige består av skog med stora värden, men också eftersom stora skogsbränder troligtvis blir fler med ett varmare och torrare klimat. Centerpartiet vill därför se en specialistutbildning för brandmän i hur stora skogsbränder bäst ska bekämpas. Genom fler utbildningsplatser för brandmän ökar också den statliga närvaron runt om i landet.

Räddningstjänstens resurser måste också anpassas för mer omfattande och regelbundna katastrofer med översvämningar, bränder och värmeböljor som med stor sannolikhet kommer leda till ökad efterfrågan på räddningstjänstens tjänster. Frågan är hur hållbart det då är med en räddningstjänst som helt baserar sig på frivillighet där några få människor drar ett stort lass mot låg ersättning. Frågan om räddningstjänsten är optimalt rustad och organiserad idag utifrån både omfattningen av fredstida omfattande och regelbundna kriser och för att kunna hantera också ett civilt försvar och en situation av höjd beredskap kommer också behöva diskuteras framöver.

Drönare har blivit ett allt viktigare verktyg för räddningstjänsten att använda inför och vid en insats. Genom ökad användning av drönare kan räddningstjänsten snabbare och smidigare skaffa sig en överblick över ett potentiellt insatsområde, kanske lättare lokalisera en skogsbrand och var en olycka på en lång väg utan mobiltäckning har skett. Drönare kan också förse med exempelvis hjärtstartare och potentiellt nå en person med hjärtstopp snabbare än vad en utryckande brandbil hade kunnat. Men det krävs tung byråkrati och dyra abonnemang för att erhålla tillstånd för räddningstjänsten att använda drönare, något som mindre räddningstjänster inte alltid mäktar med. Det kan jämföras

med privatpersoner som inte behöver betala någon abonnemangsavgift. Vi vill därför förenkla byråkratin för räddningstjänster att använda drönare.

Sammantaget ger det bättre verktyg för ett likvärdigt skydd i hela landet.

Förhoppningsvis kan också de förändrade regler kring ersättning för arbetslösa deltidbrandmän som riksdagen nyligen röstat igenom, och som Centerpartiet motionerat om flera gånger, bidra till en förändring och lättare rekrytering. Ingen ska förlora ekonomiskt på att vara deltidbrandman. Om de förändringar som nyligen gjorts inte visar sig vara tillräckliga, om arbetslösa deltidbrandmän fortfarande förlorar ekonomiskt på att tjänstgöra som deltidbrandman jämfört med hur övrig a-kassa fungerar, är Centerpartiet öppet för att ånyo se över regelverket.

Jämställdhet inom räddningstjänsten

Idag är en stor majoritet av brandmännen fortfarande män. Endast 5,5 procent av brandmännen är idag kvinnor. Men också här har kommunerna kommit olika långt runt om i landet. Många traditionella föreställningar om vad det innebär att vara brandman lever kvar. Den föreställningen kan ha lett till att färre kvinnor sökt sig till att bli brandmän, på hel- eller deltid. Det finns räddningstjänster som genom enkla knep har lyckats bredda rekryteringsbasen och därmed också minskat antalet vakanser i deltidstyrkorna. Det handlar om att se över kraven inom olika områden. Exempelvis om man måste ha C-körkort eller kan köpa in mindre fordon där det räcker med B-körkort (finns exempel på räddningstjänster som gjort just detta med goda resultat). Men det handlar också om att anpassa stationernas utformning för att passa både tjejer och killar, exempelvis genom separata omklädningsrum.

Att hela landet har en väl fungerande räddningstjänst blir viktigt inte minst då vi utvecklar ett nytt civilt försvar då räddningstjänsten i kommunerna kommer ha en viktig roll i detta arbete. Då går det inte att bortse från den rekryteringsbas som halva befolkningen utgör.

Klimatanpassning

Hela samhället påverkas av det förändrade klimatet. Under lång tid har det blivit tydligt för alla och envar att vårt moderna samhälle är sårbart mot konsekvenserna av ett allt varmare klimat med enorma skogsbränder, skyfall, smältande isar och värmeböljor som följd. Det går inte att värja sig från bilderna från förra sommarens översvämningar i Gävle, Tyskland och Belgien, eller årets monstruösa översvämningar i Pakistan, där inte bara värden för miljarder sköljts iväg, det har också kostat stort i mänskligt lidande och död. Likaså är det omskakande att se bilder från enorma skogsbränder i Grekland, Kanada och USA som slukat allt i sin väg och där samhällen uttraderats på bara några timmar. Det räcker inte längre bara med att minska utsläppen och bromsa den globala upphettningen, vi måste också anpassa våra samhällen efter det förändrade klimatet.

Det innebär att vi behöver vidta åtgärder för att anpassa alla delar av vårt samhälle, från samhälls- och fysisk planering, vatten och avlopp, energiförsörjning, skogsbruk och jordbruk, industrier och besöksnäring med mera. Vi behöver klimatanpassa både befintlig infrastruktur men också för framtiden, exempelvis var och hur vi bygger. Här behöver både kommuner och staten göra mer tillsammans.

Den nationella klimatanpassningsstrategin behöver uppdateras för att förtydliga ansvarsrollerna mellan styρνivåer och myndigheter. Klimatförändringarna leder till ett kraftigt ökat behov av anpassningsåtgärder och en ny hotbild som dock ser olika ut runtom i landet. Skyfall, höga vattenflöden, översvämningar, värmeböljor och periodvis torka kommer leda till markant försämrade förutsättningar att erbjuda va-tjänster av den standard vi vant oss vid. Också ur ett beredskaps- och sårbarhetsperspektiv är tillgången på rent dricksvatten en viktig fråga, inte minst i den fortsatta totalförsvarsplaneringen. Ju robustare den grundläggande vatteninfrastrukturen är, desto mindre är sannolikheten för att dricksvattnet ska bli otjänligt. Ur ett beredskapsperspektiv har frågan om tillgången på rent dricksvatten ytterligare dimensioner. Av dessa anledningar finner Centerpartiet det relevant att redan nu utveckla en nationell vattenresursstrategi som tar ett helhetsgrepp om vem eller vilka som ska få vatten, vid vilket tillfälle samt hur mycket i tider av stor vattenbrist. Tidigare har vi inte behövt ta ställning till potentiella konkurrenssituationer mellan exempelvis jordbruket, energiproduktionen, välfärden och dricksvatten, men framöver är det troligt att intressekonflikterna kommer att öka.

Att dricksvattenförsörjningen är en samhällsviktig tjänst kan i större utsträckning än idag behöva genomsyra exempelvis digitaliseringen av dricksvattenförsörjningen, övervakningen av anläggningar och hur verksamheter utformas för att skyddas. Sårbarheter inom dricksvattenförsörjningen kan mycket väl vara sådant som kartläggs av en antagonist som inte vill vårt land väl. Det gäller både digitala sårbarheter och skydd av anläggningar såsom exempelvis dricksvattentäcker. Frågan är alltså långt mycket större än en infrastrukturfråga även om sårbarheter och kontaminering av dricksvatten på grund av undermålig infrastruktur ensamt kan orsaka en kris med stora konsekvenser för människor och naturen. Ur ett beredskapsperspektiv handlar det inte bara om infrastrukturen utan också om att uthålligheten stärks och att tillgången på reservvattentäcker, nödvatten, reservkraft och andra kritiska resurser såsom kemikalier för rening finns så att dricksvattenproduktionen kan fortsätta även under störda förhållanden. Och det förebyggande arbetet räcker inte. Kommunerna behöver öva sin krisplanering både internt och i aktuella fall med dricksvattenproducenten och dricksvattendistributören, räddningstjänsten. Utöver det mest fundamentala behovet av dricksvatten är en god vattentillgång också en nödvändig förutsättning för stora delar av livsmedelsproduktionen, industrin och grundläggande välfärdstjänster.

Samhällets krisberedskap och ett modernt civilt försvar – behov av förändringar

Centerpartiet förhandlade inom ramen för det tidigare januariavtalet och budgetsamarbetet med regeringen om utvecklingen av totalförsvaret och det civila försvaret som en del av försvarsbeslutet 2021–2025. Vi står bakom beslutet, men det betyder inte att det inte finns mer att göra för att utveckla svensk beredskap, nu och på sikt, vilket inte minst Putins krig i Ukraina och de hot mot och sabotage av samhällsviktig infrastruktur visat i närtid ett tydligt behov av. Centerpartiet kommer fortsätta driva på för att nödvändiga förändringar kommer på plats och att de beslut som redan fattats av riksdagen får genomslag och blir verklighet. När ökade krav ställs på kommuner och regioner behöver finansieringsprincipen fortsatt få genomslag.

Vårvintern 2020 drabbades världen av en sällan skådad pandemi med mycket stora konsekvenser för människors liv, hälsa och egendom. Samtidigt blottades stora brister i svensk krisberedskap. Brister som emellanåt varit kända men lämnade utan åtgärd. Det är ett underbetyg för svensk krisberedskap att större utvecklingssteg framåt inte tas förrän vid mycket stora kriser, såsom exempelvis Estonia eller tsunamin, trots att otydligheter och brister inte sällan är kända och åtgärder tidigare har föreslagits. På samma sätt har översvämningar och skogsbränder sommaren 2021 visat att samhället är sårbart och att mer måste göras för att förebygga konsekvenserna för samhället av klimatförändringarna. Kriget i Ukraina är en ögonöppnare för att krig är möjligt också i vårt närområde i den tid vi lever i, och befolkningsskyddet har därefter lyfts upp på agendan efter att ha legat i träda under lång tid. Förhoppningsvis har samhället en förmåga att lära av de kriser vi levt under bara de senaste åren. Svensk beredskap behöver bli mer långsiktig och problem och svårigheter som är väl kända tas tag i på ett tidigt stadium. Annars kommer sårbarheter i grundstrukturer och resurser utgöra svagheter under en faktisk kris och försvåra förutsättningarna för en effektiv krishantering, vilket ytterst alltid drabbar enskilda individer. Det handlar ofta om liv och död. Det är viktigt också för att uppbyggnaden av ett nytt civilt försvar ska stå på en solid grund så att systembrister som finns i krisberedskapen inte följer med och blir brister i ett nytt civilt försvar.

Styrningen av krisberedskapen behöver bli bättre

Krisberedskapen är underreglerad i Sverige och utgår från tre allmänt hållna principer: ansvarsprincipen, närhetsprincipen och likhetsprincipen. Redan efter de stora skogsbränderna i Västmanland föreslog MSB att närhets- och likhetsprinciperna ersätts med en *samverkansprincip* och en *handlingsprincip*. FHS ansåg i sin utredning av skogsbränderna att ansvarsprincipen inte var ändamålsenlig. Regeringen har inte vidtagit någon åtgärd utifrån dessa myndighetsrekommendationer. Styrningen av samhällets krisberedskap baserar sig alltså i grunden på tre vaga principer som utvärderingar har velat revidera och tydliggöra. Principerna ska vara vägledande för hur samhällets aktörer ska förebygga och hantera olyckor, kriser och samhällsstörningar men vid hanteringen av större händelser har det visat sig att principerna inte riktigt fungerar, dom verkar ibland hämmande på krishanteringen. Det finns heller inga definierade funktionskrav för när en aktör kan anses ha tagit sitt ansvar enligt ansvarsprincipen.

Också i ljuset av corona men också tidigare kriser kan det ifrågasättas om ansvarsprincipen är eller tolkas ändamålsenligt, om den kan anses vara en helt fungerande princip. Några aktörer fick nya ansvar under rådande krishantering och när aktörer som inte tagit ansvar fullt ut för sin pandemiberedskap har det varit svårt för andra aktörer att täcka upp. Exempelvis såg vi att Socialstyrelsen under rådande krishantering fick ett nytt ansvar att vara nationell inköpscentral för sjukvårdsmateriel och fördela mellan regionerna. Det var inte ett ansvar de hade i vanliga fall. Troligtvis hade uppgiften lösts smidigare och enklare om Socialstyrelsen haft uppgiften från början och kunnat planera och öva den. Inte minst hade Socialstyrelsen i sådana fall haft bättre chans att också stödja kommunernas inköp, vilket hade kunnat gynna äldreomsorgens tillgång på skyddsmateriel. En utbildad och övad organisation är en grundförutsättning för en god krisberedskap. Riksrevisionens granskningsrapport av läkemedels- (och livsmedels-) försörjningen har redan tidigare identifierat att just Socialstyrelsens samordnande roll

vid större kriser har varit otydlig och att man behöver förtydliga styrande ingångsvärden, bl.a. när det gäller ansvarsförhållanden. Detta är ett tydligt exempel på att kunskap om brister har funnits i systemet men inte åtgärdats av ansvariga i regeringen i tid. Vi välkomnar det arbete som nu påbörjats för att höja beredskapen inom hälso- och sjukvården.

Givet tidigare års utvärderingar och rekommendationer av både MSB och FHS samt observationer från covid-19 anser vi att det är rimligt att ändamålsenligheten i de 3 principerna utvärderas och vid behov revideras för att få till en tydligare styrning av samhällets krisberedskap som också är hållbar i ett nytt civilt försvar.

Struktur för ökad motståndskraft – ytterligare åtgärder behövs

Den 1 oktober 2022 trädde ett antal förändringar i kraft för att skapa en bättre struktur för ökad motståndskraft i det civila försvaret. Det är välkomna förändringar som i många avseenden kommer att ge både en tydligare uppdragsbeskrivning för statliga centrala och regionala myndigheter och bredda samverkansstrukturerna, nationellt, regionalt och inom och mellan sektorer. Men regeringen borde ha gått längre och det är uppenbart att kommuner och regioners roll och funktion i den större helheten inte har beaktats i tillräckligt stor utsträckning. Inte heller vad en tydligare struktur och ökade anslag hos statliga och regionala myndigheter kommer innebära för kommuner och regioner arbetsmässigt. Kommuners och regioners roll i systemet, i den större helheten, måste därför tydliggöras och stödet till dem måste bli tydligare och bättre. Med det ansvarssystem som nu utvecklas finns också en risk att förväntningar och krav på leverans hos kommuner och regioner ökar men inte stödet eller resurserna. Finansieringsprincipen måste fortsatt följas. Kommunerna har en grundläggande och viktig roll i uppbyggnaden av totalförsvaret, att då helt bortse från denna nivå i utformandet av ett nytt ansvarssystem/en ny struktur för motståndskraft är allt annat än hållbart. Här behövs ett nytag och en ny regering behöver omgående säkerställa kommuners och regioners roll i helheten, såväl som att rätt legala förutsättningar finns att agera lokalt/regionalt. Den lagstiftning som utredaren Holmberg föreslog för kommuner och regioner behöver också genomföras.

Därtill bör MSB:s samordningsmandat att samordna stora sektorsövergripande kriser stärkas ytterligare. Det ter sig svagt att de endast fått mandatet att stödja samordning. På samma sätt bör MSB:s roll att företräda det civila försvaret på nationell nivå lyftas fram. Det tvärssektoriella och operativt samordnande perspektivet på myndighetsnivå är viktigt i sammanhanget, inte bara inom sektorer utan också nationellt. Det är MSB som bör ha en sådan nationell roll. Krishantering är en egen profession där metoder och inarbetade arbetssätt och relationer bidrar positivt till hantering av en kris. Det får inte glömmas bort. På samma sätt hade vi sett att MSB fick föreskriftsrätt för både fredstida händelser och höjd beredskap och vill att regeringen går vidare med det.

Funktionskrav i samhällsviktig verksamhet

Totalförsvarsperspektivet behöver genomsyra fler politikområden så att sårbarheter inte byggs in i system och verksamheter. Idag är det heller inte möjligt att prioritera kritiska leveranser till samhällsviktiga verksamheter. MSB har tidigare konstaterat att funktionaliteten och kontinuiteten i samhällsviktig verksamhet behöver stärkas. Med större krav

på funktion och kontinuitet i samhällsviktig verksamhet så behöver staten också i större utsträckning än idag stödja kommuner och regioner i att utveckla krisberedskapen. Centerpartiet har både i stämmobeslut och motioner tidigare i riksdagen fört fram vikten av att funktionskrav på samhällsviktig verksamhet tas fram. Det skulle vara en viktig planeringsförutsättning och ett gott stöd för kommuner och regioner såväl som statliga myndigheter och näringsliv att planera utifrån.

Det kan finnas behov av särskild krislagstiftning

Under coronakrisen har det återigen blivit tydligt att befintlig lagstiftning inte alltid är ändamålsenlig eller tillräcklig vid större kriser, och i vissa fall till och med förhindras effektiv krishantering. Myndigheter saknar möjlighet att genomföra det som behövs, eller tvingas bryta mot lagar och regler. Förberedelser är A och O i effektiv krishantering; det möjliggör att övning och planering hur man ska agera, istället för att behöva uppfinna hjulet under den aktiva krishanteringen. Brist på förberedelse leder till förseningar och mindre effektiva insatser, ett resursslöseri det ofta inte finns utrymme för under pågående kris. Det är också uppenbart att så har varit fallet under den inledande coronakrisen, men det hade inte behövt vara så – liknande erfarenheter och slutsatser fanns också från flyktinghösten 2015.

Den svenska konstitutionella krisberedskapen är begränsad till förstärkt lagstiftning för höjd beredskap vid krig och krigsfara; reglerna i 13 kap. RF om krig och krigsfara medger handlingsutrymme för de högsta statsorganen att i krig, krigsfara och ”sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller krigsfara” vidta de åtgärder som situationen kräver. Någon motsvarande ordning finns dock inte för stora påfrestningar på samhället i fredstid. Inte heller finns någon liknande ändamålsenligt sammanhållen eller samordnande ordning för det svenska förvaltningssystemet, eller lokala och regionala folkvalda församlingar.

2008 års grundlagsutredning föreslog i sitt betänkande att det i regeringsformen bör föras in särskilda regler om hur civila kriser ska kunna hanteras (SOU 2008:125 s. 521 f.). Behovet av sådan lagstiftning har bland annat påtalats av Tsunamikommisionen (se SOU 2005:125 s. 308), men nyligen även av konstitutionsutskottet (se 2019/20:KU8y, Tillfälliga bemyndiganden i smittskyddslagen med anledning av det virus som orsakar covid-19). Förslaget i 2008 års grundlagsutredning innebar bland annat en utvidgad normgivningsmakt för regeringen i vissa civila kriser, men detta utelämnades ur propositionen på grund av omfattande kritik. Ett alternativ skulle kunna vara en utveckling av den nuvarande s.k. författningsberedskapen på ett sätt som inte inbegriper en ändring av regeringsformens kompetensfördelning mellan riksdag och regering, men en sådan ordning förutsätter att det i större utsträckning går att förutse vilka åtgärder som kan bli nödvändiga. Oavsett vilken väg man väljer är det tydligt att frågan är komplex och att en fortsatt utredning förutsätter grundliga och noggranna överväganden i ljuset av de erfarenheter som tillkommit vid hanteringen av den nu pågående pandemin.

Inför valet 2018 föreslog Centerpartiet, tillsammans med dåvarande allianspartierna, att möjligheterna för en lagstiftning för civila kriser borde utredas. Sedan dess har vi vidhållit denna ställning i bl.a. kommittémotioner. Centerpartiet vill nu åter lyfta frågan om införandet av krislagstiftning. Läs mer om detta i Centerpartiets kommittémotion **Konstitutionella frågor** i konstitutionsutskottet.

Stärkt frivillighet och frivilliga försvarsorganisationernas roll både i fred och i ett civilt försvar

De frivilliga försvarsorganisationerna verkar över hela landet och har en viktig roll både i den fredstida krisberedskapen och i ett civilt försvar. Frivilligheten ger alla människor en möjlighet att bidra vid större kriser men också ett modernt civilt försvar utifrån sina egna förutsättningar. Det är mycket viktigt ur ett folkförankringsperspektiv.

De frivilliga försvarsorganisationernas verksamhet täcker många olika och viktiga områden. Centerpartiet har länge drivit att vi vill se en stärkt frivillighet vid både fredstida kriser men också i ett modernt civilt försvar. Inte minst kommer frivilligheten när det civila försvaret byggs upp få en större roll i befolkningsskyddet.

För att samhället ska få ut så mycket som möjligt av frivilligheten är det viktigt att ansvariga aktörer också planerar in att använda sig av frivilliga under krishantering. De behöver komma in i planeringen, utbildningen, men också övningar på ett mer systematiskt sätt. Därtill behöver avtal och överenskommelser skrivas. Frivilliga kan erbjuda både expertstöd inom olika sakområden men också skapa uthållighet i organisationen.

Vi vill också se bättre förutsättningar för frivilliga livräddare. Alla frivilliga livräddare är en ovärderlig resurs för människors trygghet i hela landet. Därför behöver vi uppmuntra dem som tar det ansvaret. I stora delar av vårt land räcker inte ordinarie räddningspersonal till när hjälpen behövs. När någon hamnar i nöd på fjället eller på sjön är behovet av frivilliga stort för att rädda liv. Tack vare människor som engagerar sig på sin fritid finns extra resurser när hjälpen behövs, och som stat och kommun inte hade klarat sig utan. Centerpartiet vill underlätta rekryteringen så att fler engagerar sig som fjällräddare, sjöräddare samt i deltidssbrandkåren och brandvärdet. Det är oerhört viktigt att människor som bor i gles- och landsbygd också ska kunna känna sig trygga med att hjälpen kommer om det behövs.

Vi tror också på att de frivilliga försvarsorganisationerna kan utvecklas genom en större samverkan med det privata näringslivet. Det finns goda exempel från Röda korset som exempelvis arbetar tillsammans med företaget Bring för att kunna ordna logistik och transporter med deras chaufförer under en kris. Så kan fler tänka och utveckla sin verksamhet.

Personalförsörjning i kris och krig

Det behövs en strategi för hur personalförsörjningen i kris och krig ska utformas och säkerställas framöver. Det uppdrag som den socialdemokratiska regeringen gav till MSB om att endast se över personalförsörjningen under höjd beredskap och krig var inte tillräcklig. Istället är det viktigt att en bredare hotbild, de hybrida hoten och allvarliga fredstida kriser beaktas när en hållbar personalförsörjning för stora samhällskriser tas fram, inkluderandes också de hybrida hoten. Det är först då som personalbehovet vid exempelvis nästa pandemi kan uppskattas, eller som man kan hänsyn eventuella att använda en beredskapspolis också vid exempelvis terroristattacker, bevakning vid risk för terrordåd eller vid naturkatastrofer.

Det är först då vi vet vilket behov vi har av personellt skydd för samhällsviktig infrastruktur i ett hybridscenario osv. En översyn av personalförsörjningen i det civila försvaret måste således vara bredare och omfatta också fredstida större kriser. MSB bör därför få ett förnyat uppdrag kring detta.

En bättre förnödenhetsförsörjning i hela landet och stärkt motståndskraft i samhället genom de gröna näringarna

Sverige behöver en förnödenhetsförsörjning värd namnet. Vi är beroende av omvärlden för det men ökad självförsörjningsgrad av viktiga förnödenheter utgör en viktig komponent i uppbyggnaden av totalförsvaret. Här blir kopplingen till både näringsliv och de gröna näringarna tydlig. De gröna näringarna kan stärka vårt samhälles grundläggande motståndskraft och samtidigt bidra till ett hållbart samhälle.

Centerpartiet har inom ramen för vårt tidigare januarisamarbete med den socialdemokratiskt ledda regeringen förhandlat fram direktiven till utredningen ”Nationell samordning av försörjningsberedskapen”, Dir. 2021:65 och i den konsekvent betonat vikten av näringslivets deltagande och mervärde samt vikten av tillgänglighet över hela landet. Här är det viktigt att det regionala och lokala perspektivet också finns med. Men naturligtvis finns mer att göra inom en rad olika områden, inte minst vad gäller individens egen försörjning och beredskap.

Helhetsbilder och helhetsperspektiv är viktiga att försöka få ihop när vi pratar om försörjningsförmåga, vilken påverkas av en rad olika beroenden och samband. Det är ytterst komplext. Självförsörjningsgrad, jordbrukets konkurrenskraft, logistik och lagring av nödvändiga livsmedel och strategiska insatsvaror samt individens egen beredskap utgör viktiga ingångsvärden att utveckla vidare.

Men svensk förnödenhetsförsörjning av viktiga varor och tjänster kan inte ses ur ett strikt nationellt perspektiv. Vikten av att kunna upprätthålla utrikeshandel och transporter för utrikeshandel kommer vara av stor vikt också framöver, inte minst för att svenskt näringsliv, svenska småföretagare bl.a. de gröna näringarna ska kunna bygga motståndskraft och välbefinnande genom handel med andra, genom att sälja sina produkter. EU-perspektivet på vår försörjningsförmåga kan inte nog understrykas. Pandemin och Rysslands krig i Ukraina har visat på hur beroende vi är av tillgången på viktiga varor och tjänster under kris samt att tillgången kraftigt påverkar priset, något svenska jordbruket inte minst blivit varse om när insatsvaror kraftigt stigit i pris. Det är därför viktigt att EU:s självförsörjning av kritiskt samhällsviktiga varor och tjänster såsom energi och insatsvaror till jordbruket ökar. Strategisk autonomi, det vill säga att på olika sätt förhindra Europa att bli *för* beroende av andra länder när det kommer till vissa varor och tjänster, har hamnat i ett nytt ljus givet erfarenheter från senaste årens kriser. Ökad strategisk autonomi får inte innebära att all tillverkning tas tillbaka till EU. Det är viktigt att skilja på åtgärder för att bygga ett motståndskraftigt EU som står pall för kriser och åtgärder för att bygga handelsmurar för att ensidigt skydda europeisk industri från konkurrens. Det allra säkraste sättet att trygga vår försörjning av diverse råvaror är att ha så diversifierade värdekedjor som möjligt. Det innebär att man säkerställer utbud av enskilda varor från flera olika aktörer. EU behöver därtill också ha ett mer flexibelt regelverk som kan aktiveras under kris, för att exempelvis tillfälligt kunna öka den inhemska produktionen av samhällsviktiga varor.

Slutligen är det viktigt att vid nationella kriser ha med företagarperspektivet och kunna hjälpa europeiska och svenska företag att klara sig genom krisen, genom att skapa goda villkor så att marknaden kan göra sitt jobb. Minskad regelbörda skapar bättre förutsättningar för ökad inhemsk produktion.

Näringslivet i en stärkt krisberedskap och nytt civilt försvar

I ljuset av covid-19 såg vi inledningsvis en omfattande resursbrist, främst på skyddsutrustning. Nu i förlängningen av covid-19 är det tydligt att de globala leveranskedjorna påverkats också långsiktigt och att det påverkar försörjningsförmågan. Under sommaren 2018, men också tidigare, har vi sett brist på nationella brandsläckningsresurser. Också hösten 2021 påverkas produktion av exempelvis bilar i Sverige p.g.a. halvlederbrist. Vi ser nu hur Ryssland använder energivapnet för att minska tillgången på gas och olja till Europa, något som driver upp priser och ökar inflationen. Det är alltså inte ovanligt med globala brister och brutna leveranskedjor som påverkar också oss i Sverige. Trots det är just-in-time fortsatt den rådande principen. Förhoppningsvis leder de leveransproblem vi sett under covid till ökad insikt hos företag att i större utsträckning ha lagerkapacitet för att säkra sin egen produktion under längre tid. Att inte ha det riskerar hela verksamhetens fortlevnad. Motståndskraften måste öka i leveranskedjorna.

Under andra händelser, och inte minst vid en säkerhetspolitisk kris eller ett väpnat angrepp kan vi anta att det kommer uppstå brister på andra typer av varor och gods under kortare eller längre tid, inte minst på grund av risken för störda handelsvägar men också stoppade leveranser av strategiska skäl. Det riskerar att påverka samhällsviktiga varor och leveranser och kan få stora samhällskonsekvenser. Vi ser det i näringarna med exempelvis priset på insatsvaror såsom gödsel men också annat.

MSB har utifrån erfarenheterna av stora skogsbränder upphandlat flygande brandsläckningsresurser från privata företag och därmed stärkt statens möjligheter att stödja kommunerna vid större bränder där den egna kapaciteten och beredskapen inte räcker till. Sverige är inte längre lika beroende av hjälp av andra länder vid stora skogsbränder, vår nationella förmåga har stärkts, och istället kan vi bidra till släckningsarbetet i andra länder. På samma sätt behövs förstärkningsresurser men också olika typer av lagerlösningar inom andra områden för att kunna skala upp och kunna verka uthålligt. I ett civilt försvar behöver större hänsyn också tas till att varor kan vara svåra att få tag på i det fall gränser stängs och produktion, distribution och handelsflöden påverkas negativt. Det behövs en annan typ av reservkapacitet på olika nivåer. Det offentliga bör ställa kraven på förmåga men det är i mångt och mycket näringslivet som sitter på lösningarna i vardagen, som vet hur lösningarna, exempelvis för produktion, olika lagerlösningar, logistik och distribution kan utformas och bäst användas i händelse av kris eller krig över hela landet. Det är därför av ytterst stor vikt att näringslivet är med i formuleringen av lösningarna kring försörjningen av viktiga varor och tjänster i hela vårt land. Det ska ske på lika villkor, här kan mandat för det inrättade näringslivsrådet behöva ses över såväl som de regionala aspekterna tydliggöras.

Energiförsörjning

Energiförsörjningen i Sverige är viktig i fred och under höjd beredskap och krig. Flera olika energislag samverkar i dagens energisystem och det finns flera viktiga beroenden mellan energislagen men också mellan dessa och andra samhällsviktiga verksamheter. Sårbarheten och beroendena gör att vi behöver öka beredskapstänket kring energiförsörjningen. När nya och renare energisystem utvecklas behöver därför totalförsvarets behov beaktas. Detsamma gäller när ny energiinfrastruktur byggs ut. Sverige är beroende av omvärlden för sin import av råolja, inte minst från Ryssland. En stor del av den globala råoljeproduktionen sker också i oroliga och instabila områden i världen. Detta

sammantaget med att användningen av fossil energi är skadligt för klimatet gör att skälen är många, och goda, att minska användandet och importen av fossil energi till förmån för förnybara och närproducerade energikällor. Beroendet av rysk olja och gas måste upphöra.

Att regeringen i denna tid vill minska reduktionsplikten till ett minimum är dåligt för totalförsvarets motståndskraft. En ökad inhemsk produktion av biodrivmedel innebär en ökad försörjningstrygghet men skapar också utökad företagande och fler arbetstillfällen inom de gröna näringarna. Dessutom produceras biodrivmedel mest effektivt i bioraffinaderier där andra produkter samproduceras, vilket gynnar innovation, teknikutveckling och svensk ekonomi. Styrmedel som en ambitiös reduktionsplikt för vägtransporterna och krav på obligatorisk inblandning av förnybart bränsle också för flygen är styrmedel som kan bidra till att investeringsviljan i Sverige ökar.

Centerpartiets förslag inom förnybar energi kan också bidra till fler fossilfria maskiner inom lantbruket, något som ökar t.ex. primärproduktionens motståndskraft eftersom också den blir mindre beroende av import av olja och fossila drivmedel. Det finns inget som hindrar en liknande utveckling för vissa militära fordon. I takt med att andelen etanol, biodrivmedel och andra förnybara bränslen ökar kan det bli aktuellt att beredskapslagra också dessa drivmedel. Vi vill ge ansvarig myndighet i uppdrag att beakta ett eventuellt behov av att inkludera etanol och biogas i beredskapslagringen av drivmedel.

Sverige är också ett elberoende land. Ett avbrott i elförsörjningen påverkar både individer och många olika samhällsviktiga verksamheter såsom exempelvis transporter, sjukvård, elektroniska kommunikationer och kommunalteknisk försörjning. Vid ett krig kan normal elförsörjning inte garanteras. Men att skydda stamnätet och viktiga noder är av största vikt – också i nuläget riktas hybridhot mot viktig infrastruktur såsom energiförsörjningen – eftersom det är från dessa som elen distribueras ut i regionala och lokala nät. Ansträngningarna för ökat fysiskt och personellt skydd behöver öka men ökat fokus behöver också läggas på dels oberoende reservkraftlösningar, dels på att skapa bättre förutsättningar för lokal produktion och distribution av el. Fler lokala producenter av både vind- och solkraft minskar sårbarheten i elförsörjningen på lång sikt.

Centerpartiets värnande av småskalig el är ett exempel på att vi gör det lättare för människor att klara sin egen elförsörjning också vid en kris. Det är till grannen med solceller på taket och batterilager i källaren som hela kvarteret kan söka sig när ett långvarigt elavbrott inträffar. Naturligtvis är det också lättare för en antagonist att slå ut ett fåtal stora produktionsanläggningar än 100 000 småskaliga. Även småskalig vattenkraft bidrar till samhällets samlade motståndskraft. Försvarsberedningen skriver i sin rapport Motståndskraft att omställningen till förnybar el bör kunna ge fördelar ur ett totalförsvarsperspektiv. Försvarsmakten är en viktig del av totalförsvaret.

Livsmedelsförsörjning

Svenskt jordbruk, och därmed primärproduktionen, är viktigt för vårt lands totalförsvaret. Livsmedelsförsörjningen är viktig i händelse av fredstida kriser såsom avspärningar och blockader. Men det som verkligen aktualiserat behovet av en god livsmedelsberedskap är att krigsplaneringen återupptagits. Därför behöver också försörjningstrygghet under kris och krig lyftas fram som ett strategiskt område i en uppdaterad livsmedelsstrategi.

En aspekt av Sveriges försörjningsförmåga är att öka andelen svenskproducerad mat. För att göra det krävs att svenskt jordbruk är konkurrenskraftigt. Goda förutsättningar att bedriva jordbruk i Sverige spelar roll. Att öka och bevara den odlingsbara marken är viktigt ur ett beredskapsperspektiv, inte minst för att kunna ställa om produktion och verksamhet om det skulle behövas. Hur lätt det är att ställa om produktionen beror i sin tur på när på året vi befinner oss, såväl som på vilka insatsvaror som finns tillgängliga mm. För att andelen svensktillverkade livsmedel ska öka, då måste de svenska bönderna få bättre möjligheter att konkurrera med matproducenter i utlandet. Det handlar om allt ifrån att det måste bli billigare att driva jordbruk till att Sverige måste sätta mer press i EU för att andra länder ska närma sig de hårda miljö- och djurskydds krav som svenska bönder följer.

Andelen svenska livsmedel är dock inte den enda aspekten av en god livsmedelsberedskap vid kris eller krig. Vi ser också att det finns brister i reservkapacitet och i bl.a. logistik och transporter. Samtidigt som beroendet av fungerande transporter inom livsmedelsindustrin, i allt från att kunna upprätthålla primärproduktionen på enskilda gårdar, till distribution ut till handlare och kund är stort, är också resursen ofta knapp. Inte minst råder det brist på åkerier och chaufförer samt reparationsresurser. Att det finns en fungerande infrastruktur med möjlighet till omlastning eller byte av transportslag för distribution i hela landet är av stor vikt. Här behöver krigsplaneringen utvecklas. Lagerhållning av inte minst nödvändiga livsmedel och strategiska insatsvaror i omsättningslager blir också viktigt när ordinarie försörjningssystem är sårbara. Snabbt behöver också ansvariga gemensamt planera för hur distributionen av livsmedel ska fungera i landet i en situation då det ev. råder brist på både lastbilar eller de elektroniska kommunikationerna är utslagna.

I likhet med vad försvarsberedningen skriver i Motståndskraft anser Centerpartiet att det kan behöva utredas hur totalförsvarsviktiga företag i krig ska kunna leverera varor och tjänster enligt olika avtalsformer. Att vara godkänd som krigsviktigt visar på ett långsiktigt engagemang och ett ansvar för att upprätthålla leveranser och produktion också under höjd beredskap. Att vara ett krigsviktigt företag kan också innebära att ens nyckelpersonal inte tas i anspråk till militärtjänst. Ersättningsfrågan kommer vara central att hitta lösningar på. Vi anser att detta är viktigt att gå vidare med, och att primärproduktionens aktörer och företag då också inkluderas i en sådan översyn. Under tiden bör Jordbruksverket tillsammans med näringen och branschorganisationer arbeta med att identifiera företag som är kritiskt viktiga för att upprätthålla primärproduktionen i övrigt så att inte resten av kedjan samtidigt faller om inte ett specifikt företag kan leverera sin tjänst under höjd beredskap och krig och där alternativen är få eller inga nationellt.

Frågor kring ev. behov av att kunna ställa om primärproduktionen vid höjd beredskap och krig och hur ev. system för lagerhållning kan utformas för jordbrukets behov behöver också ske i dialog med näringslivet, men hållas samman av Jordbruksverket.

I miljöbalken definieras jordbruket idag som miljöfarlig verksamhet. Det är sant att jordbruket påverkar miljön genom hantering av kemikalier, bekämpningsmedel och gödsel men vi behöver också börja prata om jordbruket och primärproduktionen som någonting skyddsvärt, som samhällsviktig verksamhet. Utan svenska bönder och de gröna näringarna får vi alla gå hungriga om gränserna stängs och det måste återspeglas i hur vi pratar om verksamheten.

Centerpartiet menar att primärproduktionen är för viktig för att det inte ska finnas någon sammanhållande aktör med ansvar för att företräda dess intressen och hålla ihop

planeringen inför men framför allt *under* höjd beredskap och ytterst krig. Vi anser att Jordbruksverket bör pekats ut för att få ett sådant sammanhållande och operativt¹ ansvar, och att arbetet ska bedrivas tillsammans med näringslivets aktörer och relevanta branschorganisationer inom primärproduktion. I uppdraget bör ingå svåra frågeställningar såsom hur ransonering och prioritering av kritiskt viktiga resurser till jordbruket ska kunna genomföras, som det ev. råder brist på. Att upparbetade kontaktvägar finns i förväg är också en förutsättning för att regeringen ska kunna få en lägesbild av förutsättningarna i primärproduktion och jordbruk under höjd beredskap. Därför är det viktigt att det finns en aktör som är utsedd och har uppgiften, och det måste göras i förväg.

Utöver de förändringar som behövs för att på övergripande system- och planeringsnivå säkerställa en bättre motståndskraft och ett utvecklat civilt försvar inom de gröna näringarna kan också motståndskraften behöva stärkas på gårdsnivå.

En intervjustudie som SLU gjort med lantbrukare kring krisberedskap och sårbarheter visar att *korta kriser*, såsom strömavbrott efter en storm, som exempelvis stormen Gudrun, i första hand innebär svårigheter för lantbruk som föder upp djur. Strömavbrott gör att ventilationen lägger av, det blir svårt att mjölka och ge djuren vatten och foder. Om transporter uteblir kan problemen bli så svåra att djur måste nödslaktas. Mest sårbar är kyckling- och grisproduktionen medan nötköttsproduktionen och viss mjölkproduktion bedöms vara mindre sårbara.

Längre kriser skapar större problem för jordbrukets möjligheter att verka nationellt och kan få stora samhällskonsekvenser. I studien från SLU, som är skriven innan totalförsvarsplaneringen återupptogs, beskrivs längre handelsblockad med begränsade importmöjligheter. Det är rimligt att anta att en säkerhetspolitisk kris i vårt närområde, potentiellt med krigshandlingar också i Sverige, kommer kunna ha liknande konsekvenser på importen, samt ytterligare konsekvenser för jordbrukets möjligheter att verka nationellt, och därmed också befolkningens tillgång på mat och livsmedel.

Beroendena mellan primärproduktionen och andra samhällsviktiga verksamheter är enligt SLU enormt stora. Det betyder att om det blir avbrott i någon annan samhällsviktig verksamhet kan det också få konsekvenser för primärproduktionen. För att minska sårbarheter på gårdsnivå vill Centerpartiet att självförsörjningen av energi och lagerhållning på gård ökar. Allt fler svenska jordbruk har investerat i gårdsnära vind- och solkraft där det finns en teknisk möjlighet att kunna koppla bort sig från nätet och fortsätta producera el till det slutna systemet vid ett elavbrott. Det är en lovande utveckling samtidigt som det också finns en hel del utmaningar, exempelvis när det gäller energilagring vid längre perioder. Även om vind- och solkraft inte är lika tillförlitliga som ett dieselaggregat, så kan det vara ett viktigt komplement till framtida reservkraftaggregat.

Generellt sett behövs en utvecklad kunskap och rådgivning om beredskapen på den egna gården och det bör finnas ett offentligt ansvar att stödja jordbruket i detta, exempelvis genom att utreda om och eventuellt hur en utvecklad förprovning av stallbyggnader kan stärka svensk beredskap.

Ibland är det också lagstiftningen som riskerar att skapa sårbarheter i händelse av höjd beredskap och störda import-, handels- eller produktionsflöden. Ett exempel är lagstiftningen kring slakt och vidareförsäljning. Idag är det tillåtet att slakta djur på gård

¹ Det betyder inte att Jordbruksverket har ett operativt ansvar att bedriva jordbruk under höjd beredskap och krig.

för konsumtion endast inom det egna hushållet. Regelverket kring hur kött får säljas till konsument tillåter inte att djuret slaktas direkt på gården utan det behöver ske på en godkänd anläggning. Det betyder att också kött som idag säljs på gårdsbutiker har slaktats utanför gården och sedan levererats tillbaka för försäljning. Inte heller vid nöd-slakt får försäljning göras direkt från gård till konsument utan att djuret däremellan skickas till slakteriet. Att slakt inte kan ske på gården och sedan säljas direkt till konsument betyder också att behovet av transporter är stort. Transporter som i händelse av höjd beredskap kan bli en knapp resurs bl.a. p.g.a. ev. drivmedelsbrist. Det går att förvänta sig att efterfrågan på svenskt kött kommer att öka i händelse av störda import- och leveranskedjor. En kombination av regelverk kring livsmedelshygien, brist på arbetskraft inom slakt och chark och brist på kylmöjligheter på gårdarna kan göra det svårt att möta den ökade efterfrågan med tomma hyllor i butikerna som följd, samtidigt som djur avlivas på gårdar utan att bönderna får betalt. I händelse av höjd beredskap och krig är Centerpartiets bedömning att detta sammantaget är mycket problematiskt. Vi vill därför anpassa regelverken för slakt och livsmedelshygien så att de är flexibla i syfte att kunna möjliggöra gårdsförsäljning av kött vid behov under höjd beredskap. I sammanhanget vill vi också betona att det vid varje givet läge är viktigt att försöka upprätthålla handeln med andra länder, både i den inre marknaden och tredje land. Att stänga gränserna för handel kommer inte innebära fördelar i ett försvarscenario.

Det är också viktigt att tillgången på nödvändig arbetskraft inom jordbruket under höjd beredskap säkerställs. Vi ser att tre åtgärder behövs. Det behöver tydliggöras att de som arbetar inom primärproduktionen kommer att omfattas av allmän tjänsteplikt kopplad till uppdraget i händelse av höjd beredskap och krig. Det gäller också exempelvis service-tekniker för jordbruksmaskiner osv. Därtill vill vi att det ska vara möjligt att tjänstgöra inom jordbruk och skogsbruk inom ramen för civilplikten, om regeringen inför en sådan. Och slutligen ser vi ett behov av att säkerställa att Blå stjärnan kan bemanna svenskt jordbruk i händelse av höjd beredskap och krig.

En robust medicinsk beredskap i hela landet

Sverige är sårbart också när det gäller tillgången på läkemedel i kris och krig. Många läkemedel tillverkas utomlands, ofta inte ens i Europa. Ett helhetsperspektiv måste läggas på försörjningen av läkemedel i Sverige där hänsyn tas till många olika faktorer, inkl. lagerhållning, beredskap, sårbara flöden, tillgång på transporter och logistik osv.

Hälso- och sjukvården behöver bli mer motståndskraftig under kriser som pandemier och ytterst under krig. Under pandemin har personalen inom hälso- och sjukvården gjort och gör fortfarande enorma ansträngningar. Men beredskapen har inte alltid varit tillräcklig. I framtiden ska vi inte behöva stå utan livsviktiga produkter vid stängda gränser eller globala brister. Centerpartiet anser att Sverige måste börja bygga upp nationella reserver av kritiska varor och produkter och en logistik som gör det möjligt att förse vård och omsorg med nödvändigheter under kriser. Det är ett ansvar för staten, hälso- och sjukvården och näringslivet tillsammans.

Motståndskraft inom hälso- och sjukvården bygger även på att regionerna har personalplanering, katastrofmedicinsk beredskap och en utbildad och utövad krisorganisation. Men det måste bli tydligare hur ansvarsfördelningen ska se ut och vilka förväntningar som finns på alla aktörer. Läs mer om hur vi vill utveckla en motstånds-

kraftig medicinsk beredskap i hela landet i vår motion **En utvecklad sjukvård i hela landet** i socialutskottet.

Elektroniska kommunikationer

Radiokommunikationssystemet för blåljusmyndigheter och samhällets krisberedskap, Rakel, behöver moderniseras för att framtidssäkras. Det skapades för att ersätta 200 enskilda radiokommunikationssystem. Men systemet är nu gammalt och motsvarar inte längre kraven som användarna har, vilket gjort att många av användarorganisationerna nu håller på att utveckla egna kommunikationslösningar. Centerpartiet har inom ramen för vårt tidigare budgetsamarbete med den socialdemokratiskt ledda regeringen varit med och lagt grunden för utveckling och etablering av nästa generations kommunikationslösning genom att formulera flera olika uppdrag till MSB som ska slutredovisas i februari 2023. Det är viktigt att arbetet tas vidare och implementeras så vi inte återigen hamnar i en situation liknande den som fanns innan Rakel byggdes med flera olika parallella kommunikationssystem som inte är kompatibla med varandra.

Sverige behöver ett nytt kommunikationssystem som är mycket robust och säkert och där staten har rådighet. En lösning behöver kunna fungera oberoende av funktioner i andra länder och anpassas till en snabb teknikutveckling. Utgångspunkten ska vara en lösning mellan staten och en eller flera kommersiella mobilnätoperatörer med hänsyn till det säkerhetspolitiska läget i omvärlden. Systemet måste kunna hantera mobil datakommunikation och tjänster för mobildatakommunikation till användarkretsen.

På flera ställen runt om i landet finns det kommersiellt inget intresse att bygga telekommunikationsmaster. Samtidigt lägger Telia ner befintlig infrastruktur för telekommunikation. Detta är en olycklig kombination för stora delar av landsbygden, som likt alla andra är helt beroende av att kunna kommunicera i vardag och kris. Kommuner och regioner kan och vill inte sällan ansvara för att finansiera och sätta upp s.k. samhällsmaster så att mobiltäckningen kan bli bättre och fler personer ha tillgång till fungerande telekommunikation. Det kan ske i samarbete med exempelvis Telia som sedan hyr in sig på masterna. Det är inte ovanligt att försvarsmakten säger nej till kommunernas ansökningar om att få sätta upp master som överstiger 20 meter. I motionen **Ett mer krigsdugligt militärt försvar i hela landet** skriver vi om att försvarets intressen måste kunna samexistera med andra samhällsintressen inom samma geografiska område. Detta gäller också här. Tidig dialog och vilja till lösning från alla involverade parter kommer hjälpa en bit på vägen.

Att människor har tillgång till elektroniska kommunikationer och kan tillgodogöra sig samhällsinformation är viktigt i vardag, kris och krig. Då måste det finnas tillgång till adekvat mobiltäckning, i hela landet. Inte minst visade covid-19 vikten av att kunna jobba hemifrån med en bra digital infrastruktur i hela landet. Det har bidragit till minskad smittspridning.

Kustbevakningen – en viktig resurs för hela landet

Kustbevakningen har många viktiga uppgifter kopplade till exempelvis gränsbevakning och miljöövervakning och bekämpning av oljeutsläpp, och räddningstjänst till havs osv. Men Kustbevakningen har inte alltid kunnat ha en tillfredsställande beredskap och närvaro till sjöss och patrulleringar ställs emellanåt in, vilket leder till sämre möjligheter

att genomföra all verksamhet man har att genomföra. Idag kan exempelvis miljöredningsberedskapen inte upprätthållas i förhållande till rådande hotbild. Minskad miljöberedskap till sjöss innebär också försämrade möjligheter att utföra övriga uppdrag inom brottsbekämpning och kontroll. Kan inte beredskapen upprätthållas kan vi hamna i en situation där lokal närvaro dras ner på, vilket innebär en centralisering av Kustbevakningen. Ur ett hela-landet-perspektiv och lika tillgång på trygghet och säkerhet för alla i vårt land är det viktigt att den decentraliserade organisation som Kustbevakningen har idag kan vidmakthållas.

Se över antalet marina myndigheter

Idag finns flera marina myndigheter med liknande uppdrag; exempelvis har både sjöpolisen och Kustbevakningen i uppgift att kontrollera fart och nykterhet till sjöss, och både polisen och Kustbevakningen har polisiära uppgifter. En ändamålsenlig statlig förvaltning är grunden för en effektiv offentlig verksamhet och att olika myndigheters uppdrag inte överlappar varandra. Att ha flera marina myndigheter kan vara motiverat men det kan också vara så att det finns uppgifter som kan tas över helt av en annan myndighet och att antalet marina myndigheter skulle kunna minska. Det behöver ses över. I en sådan översyn bör också ingå att se vilka uppgifter som istället kan utföras av andra myndigheter. Frågor som kan behöva utredas särskilt noga är den om våldsmonopol. Tullen har under senare tid fått ökade befogenheter i det brottsbeivrande arbetet och detta är på många sätt bra. Samtidigt är det viktigt att inte polisiära uppgifter som även inbegriper polisens våldsmonopol överläts på ett lättvindigt sätt. Överlåtelse av sådana uppgifter ska alltid utredas noggrant. Vissa befogenheter kan fortsatt behöva ligga på polisen även med en annan organisation och myndighetsstruktur än idag.

Mikael Larsson (C)

Niels Paarup-Petersen (C)

Kerstin Lundgren (C)

Ulrika Liljeberg (C)

Malin Björk (C)

Catarina Deremar (C)

Anna Lasses (C)

Elisabeth Thand Ringqvist (C)

Helena Vilhelmsson (C)

Christofer Bergenblock (C)

Rickard Nordin (C)